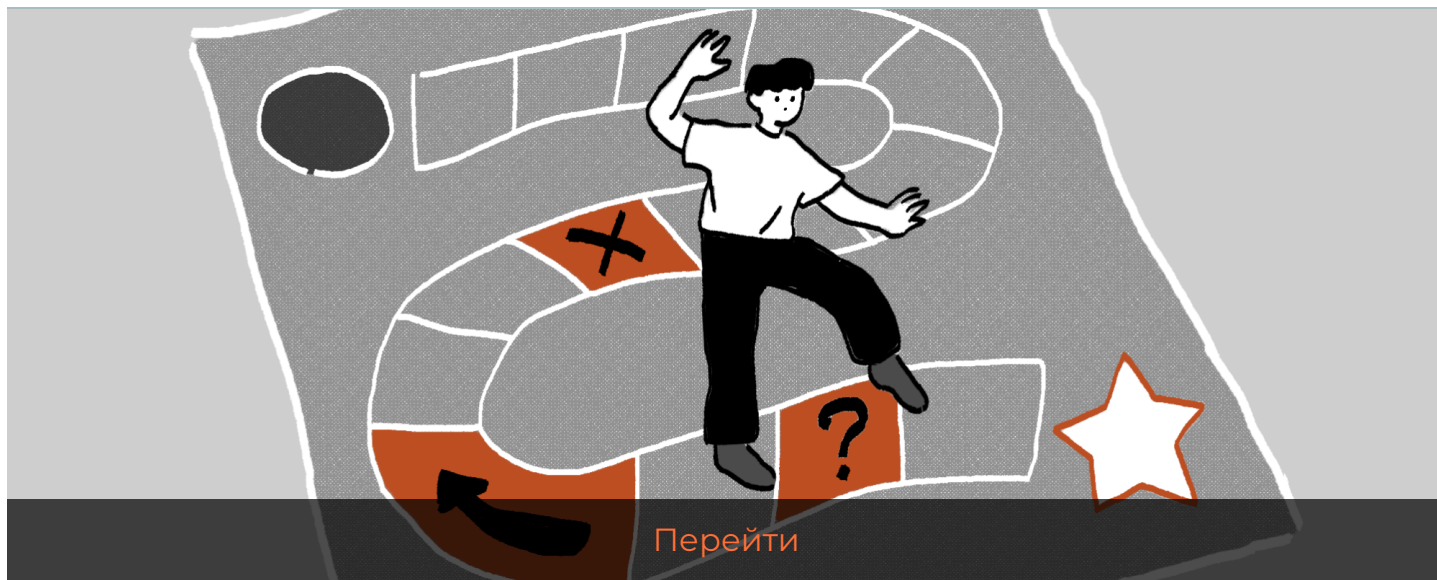

14.02.2024

Үзең үзеңде һаК ла

Текст на русском

Әгәр һеззе акцияла тотһалар, тиззән һез рәсәй суд системаһы менән якындан танышасакһығыз. Бер ниндәй ҙә якшы нәмә көтөп торорға ярамай: һезең аклау карарына мөмкинлектәрегеҙ бик аз. Шуға карамаһтан, был судты иғтибарһыҙ калдырырға кәрәк тигәнде аңлатмай. Зыянды кәметергә йәки хатта еңергә тырышыу — тик һезең мәнфәғәттәрегеҙҙә!

Без һезгә ярҙам итергә тырышасакбыҙ — судта юрист ярҙамына **һариза** калдырығыз. Ҡызғаныска ҡаршы, адвокаттар һәр осраҡта етмәйәсәк. Әгәр без һезгә яклаусы бирә алмаһаҡ, был инструкция административ процесс сиктәрендә үз аллы һаКланырға ярҙам итәсәк.

NB: был **административ** хокук бозоуҙар буйынса эштәр инструкцияһы. Әгәр һез **енәйәт** эше буйынса шаһит йәки ғәйепләнеүсе булһағыз, үзегеҙҙе нисек тоторға **бында укығыз**.

СУД ТУРАҢЫНДА МИҢӘ НИСЕК ХӘБӘР ИТЕРЗӘР

Һеҙҙе хәбәр итеү кағызы йәки повестка менән сақырырға тейештәр. *Документтың атамаһы мөһим түгел — ябайлык өсөн артабан «повестка» терминын кулланасакбыҙ.*

Повестка киләһе мәғлүмәт булырға тейеш: кем сақырыла, ниндәй суд, ултырыш датаһы һәм ваҡыты, эш номеры күрһәтелергә тейеш.

Повестка/хәбәр итеү кағызы артабан күрһәтелгән формала булыуы мөмкин:

- **заказ хаты менән белдереү.** Хәбәр һезҙең почта йәшнигегезгә килә, хатты почтанан 7 көн эсендә алырға кәрәк. Хатты алмаһағыз ҙа, һез хәбәр ителгән тип иҫәпләһегеҙ.
- **телеграмма буйынса.** Уныһы көн һәм урындағы ваҡыт язылып, култамға менән тапшырыла.
- **СМС менән.** Әгәр һез смс-хәбәргә язма ризалыҡ бирһегеҙ генә рөхсәт ителә, мәҫәлән, полиция бүлегендә. Протоколда үз номерығыҙ ғына түгел, ә смс-хәбәргә ризалыҡ булырға тейеш.
- **телефон аша рәсми белдереү (телефонограмма).** Һезгә суд секретары шылтыратып, ултырыштың көнөн һәм ваҡытын әйтә. Әгәр һез процессуаль документтарҙа йәки протоколда телефон номерығыҙҙы калдырмаһағыз, бындай хәбәр итеү яракһыҙ. Әгәр телефонығыҙҙы алмаһағыз, һезгә хәбәр ителгән тип иҫәпләргә ярамай. Телефонограмма дөрөҫ язылырға тейеш — унда һезҙең телефон номерығыҙ күрһәтелергә **тейеш**. Юғиһә белдереү кағызы тейешле тип иҫәпләнмәй.
- **Госуслуги сайтында белдереүҙәр.** Һирәк, әммә кайһы берҙә унда ла килә. Әгәр ҙә һез хәбәр килгәндән һуң 15 көн эсендә үз аккаунтығыҙға инһегеҙ, һезгә хәбәр ителгән тип иҫәпләргә мөмкин (хатта хәбәрҙә асмаһағыз ҙа). Әгәр һез иҫәп язмаһына инмәһегеҙ, һезгә башка ысул менән хәбәр итергә тейештәр.

Повестка теркәлгән урынға йәки һезгә хат аша хәбәр итеүегеҙгә һораған башка адреска ебәрелә.

Повестка полициянан түгел, ә судтан сығырға тейеш (КоАП-тың 29.4, 25.15 статьялары). Полиция бүлегендә кул куйылған **«Судка килеү тураһында**

Йөкләмә» юридик көскә эйә түгел, унда хатта судтың көнө һәм вақыты күрһәтелгән булһа ла.

Әммә һуңғы вақытта судтар йыш кына полицияла кул куйылған «килеү тураһында йөкләмә „-не тейешле белдереү тип кабул итә. Бигерәк тә суд ултырышы кулға алынғандан һуң икенсе көндө үткән хәлдә. Әгәр һез шундай документка кул куйһағыз һәм әүзем рәүештә үз яклауығыҙҙы алып барырға йыйынһағыз, повестка тапшырылмаһа ла, был көндө судка килеү якшырак.

Әҙерләнеп тороу мөмкинлегә булһын өсөн, белдереү алдан хәбәр ителергә тейеш. Шуға күрә:

- Әгәр һезҙе почта аша ғына хәбәр иткәндәр икән, ултырыш суд белдереүен һаклау ваҡыты тамамланғансы (белдереү почтаға килгәндән 7 көн) башланырға тейеш түгел.
- Суд көнөндә ебәрелгән белдереү тейешле тип иҫәпләнмәй (РФ ЮҒАРЫ СУДЫНЫҢ 2017 йылдың 21 авгусындағы 41-АД17-18-се **қарары**). Бер тәүлектән дә кәмерәк ваҡыт эсендә ебәрелгән белдереү тураһында ла шуны ук әйтергә мөмкин (мәҫәлән, Мәскәү кала суды қарарҙарын қарағыз №7-3969/2019, №7-4051/2019, Санкт-Петербург кала судының №7-2081/2016, 7-94/2018).
- Әгәр белдереү шәмбелә тапшырылһа, ә ултырыш дүшәмбелә икән, уны ла һуңлап хәбәр итеү тип иҫәпләргә мөмкин (Қара: Иркутск өлкә судының 7-209/2020 һанлы қарары)
- һуңлап хәбәр итеү — апелляция биреү өсөн нигеҙ, әммә ултырышка килмәгән осрақта ғына. Әгәр барһағыҙ, был нигеҙ буйынса уңышлы апелляция биреү мөмкинселеге түбән, әгәр тик суд ултырышты кисектереү тураһында үтенесегеҙҙе кире қакһа ғына.

Әгәр хәбәр итмәһәләр

Повестка суд ултырышынан һуң да килеүенә йәки бөтөнләй килмәүенә әҙер булығыҙ.

Юғарыла әйтелгәнсә, әгәр һезгә тейешле рәүештә хәбәр ителмәһә һәм эш һезһез қаралһа, был апелляцияға дәғүә итеү өсөн етди нигеҙ булып тора.

Һез үзегеҙ ҙә судтың ваҡытын һәм ваҡытын белергә тырыша алаһығыҙ, әммә **һезҙең бурыслы**

түгеллегегеҙе аңларға кәрәк. Суд һеҙгә хәбәр итергә бурыслы. Әммә суд теркәлеү адресына хәбәр итә: әгәр һеҙ ул адрес буйынса йәшәмәһегеҙ, судтың көнөн һәм ваҡытын үзегеҙ асыҡларға тура киләсәк.

Суд көнөн һәм ваҡытын нисек белергә

Тәүҙә һеҙең эшегеҙҙе ниндәй судта караясактарың белегеҙ. Протест акцияларында тотолған кешенең эше протокол төҙөлгән полиция бүлегенә иң яҡын судка килә. Мәскәү буйынса суд карамағын **бында** карарға мөмкин, әммә һеҙең эшегеҙ ниндәй судка ингәнен полиция бүлегендә аныклау яҡшыраҡ. Бындай мәғлүмәттә дежур часть бирә ала, йәки һеҙҙе административ кануниәт буйынса канцелярияға йәки инспекцияға йүнәлтәсәктәр.

Һеҙ шулай уҡ **Мәскәү Кала Суды сайтында** (әгәр һеҙҙе Мәскәүҙә ҡулға алһалар) йәки **Рәсәйҙең башка калаларының кәрәкле суд сайтында** эшегеҙҙе карау ваҡытын һәм көнөн тикшерә алаһығыҙ. Иҫегеҙгә төшөрәбез, ҡүп кенә сайттарҙағы мәғлүмәт оператив рәүештә яңыртылмай йәки бөтөнләй яңыртылмай.

Әгәр мәғлүмәттә сайтта белеп булмаһа, телефондан шылтыратырға тура киләсәк. Ҡүпселек судтарҙа суд эштәрен тәьмин итеү бүлегенә йәки административ хоҡуҡ бозоуҙар буйынса эштәр канцелярияһы юҡ, һәм был мәсьәләләр менән енәйәт эштәре буйынса суд эштәрен тәьмин итеү бүлегенә шөғөлләнә. Шуға күрә унда шылтыратығыҙ. Һеҙгә түбәндәге мәғлүмәттә һорашыр кәрәк:

- Эшегез бүлөккө тапшырылганмы. Бының өсөн үз исемегезге, протокол төзөлгөн көндө һәм һезге ғәйепләгән статьяны (мәфәлән, 20.2 КоАП) белеү етә.
- Эшегез ниндәй судьяға тапшырыла икәнән, һәм ултырыш ниндәй көнгә һәм вакытка тәғәйенләнгәнән.

Судтарзың бәйләнеш телефондарын уларзың **сайттарында** белешер кәрәк.

Эштең судка тапшырылыу көнө һәм уның карау/ ултырыш көнөн билдәләнеүе араһында бер нисә көн йәки азна үтеүе мөмкин. Был осракта тағы шылтыратығыз. Шулай ук канцелярияла һезгең эшегезге алып барған судья ярҙамсыһының телефонын белеп, унан карау ваҡытын һораша алаһығыз.

Был бөтәһе лә түгел әле! Хатта судтың ниндәй ваҡытка тәғәйенләнгәнән белеп тә, судка килһәгез ҙә, унда һезгә ялған мәғлүмәт биреүҙәре мөмкин — һезгең эшегез бөгөн каралмай, тип әйтеүҙәре бар. Судья ярҙамсыһынан йәки дежур судьянан һезгең судка килеүегеҙ тураһында белешмә биреүен һорағыз — һез уны эштә йәки институтта тапшырырға кәрәклеген әйтә алаһығыз. Был һезгең судта булған ваҡытығыҙҙы теркәргә мөмкинлек бирәсәк. Әгәр эште һезһеҙ караһалар, был документ эште апелляцияла еңергә ярҙам итәсәк.

Куркыныс күренәме? Куркырға кәрәкмәй — без мөмкин булған бөтә осрактарҙы тасуирланьык, ғәмәлдә еңелерәк буласак.

Әгәр мин ултырышта катнаша алмаһам, нимә эшләргә?

Без арест булмаған статьялар буйынса
ултырыштарға йөрөргә кәңәш итәбез. Әммә
бындай мөмкинселек булмаһа, түбәндәгеләрҙе
эшләргә мөмкин:

- Яклаусыны сакырырға. Без һезгә яклаусы менән ярзам итергә тырышасакбыз — ошонда **ғаризаны** калдырығыз. Шулай ук һез үзегезгә үзегез яклаусыны таба алаһығыз — туғандарығыз һәм дуһтарығыз араһында. Административ хокук бозоузар буйынса эштәрҙә яклаусыларға юридик белемле булыу талап ителмәй (**КоАП-тың 25.5-се статьяһы**). Әгәр һезҙе адвокат якламаһа, нотариустан яклаусыға ышаныс кағызы (доверенность) эшләргә кәрәк. Был ғәҙәттә мең һум самаһы тора. Нотариуска һезҙең паспортығыҙы, яклаусының паспорт мәғлүмәттәрән бирергә һәм был кешегә тулы суд ышаныс кағызы (полную судебную доверенность) эшләргә теләүегеҙҙе әйтергә кәрәк.
- үз-үзеңде дистанцион рәүештә яклау. Бының өсөн алдан — йәғни эш каралған көнгә тиклем суд экспедицияһына аңлатма ходатайство тапшырырға кәрәк. Уларҙы почта аша ебәрергә мөмкин, әммә почта юлы ваҡытын иҫәпкә алығыҙ. Ниндәй документтар икәнән түбәндә карағыҙ.
- кисектереү тураһында ходатайство бирергә. Уның кәнәғәтләндереләүенә гарантия юк, шуға күрә был эште дистанцион яклауға өҫтәмә рәүештә ғәмәлгә ашырыу якшыраҡ. **Бында** ходатайство өлгөләре ике вариантта бирелә: 1-се вариант — судтың һезгә датаны һуң хәбәр итеүе аркаһында кисектереүҙе һораһағыҙ, 2-се вариант — башка ғәфү итерлек сәбәп менән кисектереү һораһағыҙ. Рәсәй почтаһы аша тапшырырға мөмкин (әммә почта юлы ваҡытын иҫәпкә алығыҙ), йәки шәхсән (алдан, ултырыш көнөнә тиклем).

Судта ниндәй позиция алырға — катнаштыңмы, катнашманыңмы?

Судтар һезҙең катнашмауығыҙҙы раҫлаған һүҙҙәргә, ә йыш кына хатта документтарға ла, бик һирәк ышана. Шуға күрә, һезҙең тәжрибә буйынса, акцияла катнаштым тип раҫлаусылар һәм катнашмауын иҫбатлаусылар (бәлиғ булмағандар эштәре буйынса **комиссияны иҫәпкә алмағанда**) өсөн эштең һөҙөмтәһендә һиҙелерлек айырма юк.

Без ысынбарлыҡка тап килгән позицияла булырға тәкдим итәбез. Әгәр ҙә икеләнһәгеҙ — Конституцияның 51-се статьяһын алығыҙ — үзегеҙгә каршы шаһит булыуҙан баш тартыу. Был осраҡта апелляцияла позицияғыҙың нисек булыуын күҙаллағыҙ.

Нимәне күҙ уңында тоторға кәрәк:

1. Һезҙең үз эштәрегеҙ менән китеп барыуығыҙың кәтғи дәлилдәре булһа, язаны кәметеү, ә кайһы берҙә эште бөтөнләй туктатыу осрағы бар (бик һирәк). Бындай дәлилдәрҙең миҫалдары: эш адресы язылған эш кенәгәһе күсермәһе, эш урынынан 2 НДФЛ формаһы буйынса справка, ойошма/учреждение урынлашкан урынды раҫлаған документтар — әгәр эш урыны янында тотһалар; йорт янында тотһалар — паспорттағы торлаҡта теркәлеү битенең күсермәһе (йәки куртымға алыу килешеүенең күсермәһе); әгәр алдан язылған урынға китеп барһағыҙ (дауахана/салон/оптика һ.б.) — шул ойошмандан язылыу тураһындағы справка; эш урынынан кушылған эш менән китеп барған булһағыҙ — эштән справка һ.б. Шулай уҡ кафенан чектар, видео, Яндекс Go квитанцияларын кушып ебәрергә була.

2. «Катнашманым» позицияһы Кеше хокуғы буйынса Европа кәңәшмәһендә Тыныс йыйылыу иреклегә тураһындағы **Конвенцияның** 11-се статьяһы буйынса һәм Кеше хокуғы комитетында Халык-ара граждандлыҡ һәм сәйәси хокук пактының 21-се статьяһы буйынса уңышка өлгәшеү шанстарын кәметә. Хокуғыңды кулланмаһаң, уларҙың бозолоуына зарланыу катмарлы. Хәйер, шанс шулай ҙа бар — был практика тарафынан тулыһынса дәлиләнмәгән. Шул уҡ ваҡытта башка хокук бозолоуҙарға зарналырға мөмкин — мәҫәлән, шәхси иреклеҡ хокуғы йәки ғәҙел судка хокук бозолоуына, шулай уҡ полицияға алып килеү һәм унда тотоу шарттарына, телефонды тартып алыуҙарына һ.б. Беҙ ниндәй осраҡта булһа ла ЕСПЧ һәм КПЧ ойошмаларына тейешле статьялар буйынса ғәриза яҙырға ярҙам итәсәкбеҙ.

Мөһим: катнашыуҙы таныу **ғәйепте таныу тигәнде аңлатмай!** Һеҙ катнашыуығыҙҙы таний, әммә ғәйебегеҙ юклығын раҫлай алаһығыҙ, сәнки тыныс йыйылыштарҙа катнашыуға конституцион хокуғығыҙҙы бойомға ашырғанһығыҙ. Ғәйеп таныу — ул һеҙ катнашканһығыҙ һәм үзегеҙҙең хаклы булмауығыҙҙы танығанһығыҙ тигәнде аңлата. Бындай раҫлау ЕСПЧ һәм КПЧ ойошмаларына юлды тулыһынса бикләй.

Позицияны тәүге инстанцияла уҡ билдәләү яҡшыраҡ. Әммә һеҙ икенсе инстанцияла позицияғыҙҙы үзгәртһегеҙ, ЕСПЧ һәм КПЧ карарына шанс барыбер һаҡлана. Полиция бүлегендә яңғыраған позицияны нисек булһа ла үзгәртеп була. Янығыҙға консультация бирерлек яҡлаусы булмауына, ғәмәлегеҙҙең юридик мәғәнәһен аңлап етмәүегеҙгә һылтанлығыҙ.

СУД УЛТЫРЫШЫНА НИСЕК ӘЗЕРЛӘНЕРГӘ

Үзегезгең ғәйепләнеүсе булыуығыз тураһында онотоғоз. Суд процесында һез — уйында катнашыусы. һәм һезгең әзерлектән еңеүегез йәки еңелеүегез тора.

Минимум программаһы

Административ эштәр каралған вақытта судта протокол алып барылмай һәм һезгең телдән әйтелгән барлык һүззәрегеҙҙе иҫәпкә алмауҙары ихтимал — шуға ла суд менән тик язма рәүештә генә аралашығыҙ.

Бында без судта һезгә кәрәк булыуы ихтимал документтарҙың минималь исемлеген төҙөнөк. һез ғәйепләнгән статьяға баһығыҙ за, үзегезгә күсерегез, тултырығыҙ һәм баһып алығыҙ. Култамға куйырға онотмағыҙ!

- КоАП 19.3 статьяһы
- КоАП 20.2 статьяһы, 1-се өлөш
- КоАП 20.2 статьяһы, 2-се өлөш (репост өсөн) — тултырғандан һуң безҙең менән электрон почта аша кәңәшләшһәгез һәйбәтерәк булып legal@ovdinfo.org.
- КоАП 20.2 статьяһы, 5-се өлөш
- КоАП 20.2 статьяһы, 6.1 өлөш
- КоАП 20.2 статьяһы, 8-се өлөш
- КоАП 20.2.2, статьяһы, 1-се өлөш
- КоАП 20.6.1 статьяһы, 1-се өлөш
- КоАП 20.3.3, статьяһы, 1-се өлөш (акцияға сығыу)
- КоАП 20.3.3, статьяһы, 2-се өлөш

Әгәр статьяғыҙ икенсе төрлө булһа йәки бер акция өсөн **бер-нисә** статья булһа (һәм яклаусығыҙ булмаһа), legal@ovdinfo.org адресы буйынса безгә яҙығыҙ — стратегияғыҙҙы билдәләргә ярҙам итербез.

Документтарҙы алдан суд **экспедицияһына** тапшырырға була, шулай уҡ суд көнөндә лә. **Экспедицияға** тапшырған ваҡытта үзегеҙ менән өстәмә экземпляр ҙа алығыҙ — унда кабул итеүҙәре тураһында штамп куйырға тейештәр. Ултырыш ваҡытында яңылышып китмәү өсөн үзегеҙҙең экземплярҙығыҙҙың янығыҙға булыуы хәйерле.

Документтарҙың басылған булыуы ла, кулдан яҙылған булыуы ла мөмкин.

Күсереп алынған файлдарҙа нимә бар:

1. Эш буйынса позиция («Аңлатмалар»)

Был документта һез эш тураһындағы факттарҙы һәм үзегеҙҙең хокуки позицияғыҙ тураһында һөйләйһегеҙ. Суд алдынан, судьяның һорауҙарына нисек яуап бирергә икән һәм нимә һөйләргә кәрәк икән аңлар өсөн, уны укып сығығыҙ. Ултырышта икенсе экзemplярығыҙҙы үзегеҙ менән алығыҙ.

2. Ходатайстволар

Иң мөһимен иштә тоттоғоҙ: ходатайстволарҙы кабул итер өсөн генә түгел, уларҙы кире кағыу өсөн дә тапшыралар, — был Кеше хокуктары буйынса комитетка апелляция биргәндә көслө аргумент булып торасак.

Эш материалдары менән танышыу тураһында ходатайство

Бында танышыу тураһында ходатайство өлгөһө менән айырым файл.

Был ходатайство эш материалдарын карап сығыу өсөн һәм үҙеңде аklar/яklar өсөн яңы аргументтар табыу өсөн тапшырыла (мәсәлән, протоколдағы бер береһенә тап килмәгәнлектәр — уның турала аста, программа-максимумда карап була).

Эш материалдары менән танышыуҙың өс ысулы бар:

- Судка алдан, тыңлаузар көнөнә тиклем махсус рәүештә эш материалдары менән танышыу максатында килеү. Был яклау стратегияһын уйлап һәм тыныслыкта эшләп сығарыуға форсат бирә. Бының өсөн суд канцелярияһына суд сайтында күрһәтелгән телефон номерзары аша алдан шылтыратып, килер көндө билдәләп, килешеп куйыр кәрәк. Бындай килешеүһеҙ һеҙҙе индермәүҙәре лә ихтимал.
- Тыңлаузар көнөндә ваҡытынан алда килеп, ултырыш башланыуҙың алдынан эш материалдары менән танышыу. Сәркәтип йә ярҙамсыларға өндөшөгөҙ — улар ғәҙәттә суд булыр залдың йәнәш бүлмәләрендә ултыралар. Материалдар менән танышыуҙы һорағыҙ, талап ителһә, танышыу тураһында ходатайствоны бирегеҙ.
- Ходатайствоны ултырыштың үҙендә тапшырыу. Судья тәнәфес иҫлан итәсәк. Эште шәхси һеҙҙең кулға бирәсәктәр йә һеҙҙе канцелярияға үткәрәсәктәр — шунда инеп, эште һеҙгә алып килгәндә көтөр кәрәк. Танышкандан һуң ултырыш бүлмәһенә кире барығыҙ.

Эш материалдары менән танышканда ошоларҙы эшләргә кәрәк:

- Эштең **барлык** биттәрен фотоға төшөрөргә;
- Формаль яктан тура килмәүзәргә, капма-каршылыктарға иғтибар итергә (мәсәлән, протоколда култамғағыз юк, йә һеззең култамғағыз түгел; протокол төзөгән көн, йә кулға алынған көн даталары дөрөс түгел; материал эштәрендәге протокол полиция һезгә биргән протокол күсермәһенән айырыла; рапорттарҙа һеззең фамилия түгел). Бындай хаталарҙы айырым кағыз битенә (шпаргалкаға) язып алыу зарур, был суд барышында эштең кайһы битендә ниндәй хаталар барлығы тураһында әйтә алыр өсөн кәрәк.

Хокук яклаусыны инеүгә рәхсәт итеү тураһында ходатайство

*Хокук яклаусыны инеүгә рәхсәт итеүгә һораған ходатайствоның шаблону айырым файлда **ошонда**.*

Әгәр ҙә һеззең хокук яклаусығыҙҙың адвокат статусы юк икән, алдан ходатайство әҙерләгез һәм уны заседание башында ук иғлан итегез. Адвокатка бындай ходатайство кәрәкмәй.

Әгәр ҙә һез хокук яклаусығыҙ буламы-юкмы икәнән асыҡ кына белмәйһегеҙ икән, — барыбер үзегеҙ менән ходатайство бланкыһын алығыҙ.

Ғәйепләүгә яклау өсөн прокурор сакыртыу тураһында ходатайство

*Прокурор сакыртыу тураһында ходатайствоның шаблону айырым файлда **ошонда**.*

Кәзимге, «нормаль» судта ярышыу принцибы булыуы мотлак. Был иһә процеста өс ярышыусы булырға тейешлеген аңлата: ғәйепләнеүсә,

ғәйепләүсе һәм судья. Ғәйепләүсе ғәйепләнеүсенең ғәйебен иҫбатларға, ғәйепләнеүсе — үз-үзен якларға, ә инде судья — нейтраль күзәтеүсе булырға тейеш. Әгәр ҙә ғәйепләүсе ғәйепләнеүсенең ғәйебен иҫбатлай алмай икән, судья уны ғәйепһез тип хөкөм сығара.

Рәсәйҙә административ хоҡуҡ нормаларын бозоу буйынса процес бөтөнләй икенсе төрлө итеп королған. Ғәйепләүсе юҡ, уның ролен судья уйнай, шул уҡ ваҡытта һуңғы карарҙы ла судья сығара. ЕСПЧ был хәлдә бер нисә тапкыр граждандарҙың Конвенция буйынса ғәзел судка хоҡуғын бозоу тип иғлан итте һәм Рәсәйҙән ғәйепләнеүселәр ғайҙаһына компенсациялар түләтте. Тик система барыбер үзгәрмәне.

Шуның өсөн бер ҙә икеләнмәйенсә ошо ходатайствоны бирегеҙ — уны һис шикһез кире кағасактар, әммә уның аша һез үзегеҙгә ЕСПЧ һәм КПЧ-ға мөрәжғәт итергә мөмкинлек аласаҡһығыҙ (бының тураһа аҫтарак яҙылған).

Полиция саҡыртыу тураһында ходатайство

*Һорау алырға полицияны саҡыртыу тураһында ходатайство шаблону айырым файлда **ошонда**.*

Был ходатайство менән һез судтан шаһиттар күрһәтмәләрен биреү өсөн һеҙҙе кулға алған полиция хеҙмәткәрҙәрен саҡыртыуын һорайһығыҙ. Суд ултырышында һорау алған ваҡытта полицияның биргән күрһәтмәләре һеҙҙе кулға алыу рапортында һәм хоҡуҡ бозоу протоколында килтерелгән факттарҙан бик нык айырылыуы мөмкин.

Бындай ходатайствоны һирәк кабул итәләр. Әгәр ҙә кабул итәләр икән, полицияны сақырыу өсөн

суд ултырышын икенсе көнгә күсерәсәктәр. Был хәлдә һезҙең полицияға һорауҙар әзерләргә ваҡытығыҙ буласак.

Максимум программа

Бына тағы нимә эшләп була.

1. Яуаплылыкка тарттырыу срогын тикшерегеҙ

Митингта катнашыусыларҙы йышыраҡ ике статья буйынса ғәйепләйҙәр: КоАП-тың 19.3 һәм 20.2 статьялары. Уларҙың икеһе буйынса ла материалдар бер-береһенә бик окшаш, һәм кайһы бер судьялар ошо статьяларҙың хокуки эҙемтәләрен бутауы мөмкин. Ә улар айырылалар. КоАП-тың 20.2 статьяһы буйынса протокол төҙөлгәндән башлап һезҙе бер йыл эсендә яуаплылыкка тарттыра алалар, ә 19.3 статьяһы буйынса — өс ай эсендә генә. Был, әгәр ҙә беренсе инстанция суды ошо срок эсендә хөкөм сығарып өлгөрмәй икән, һезгә карата административ эш туктатылырға тейеш икәнән аңлата. Ғәҙәттә, КоАП-тың 20.2 статьяһы буйынса күҙғатылған эште суд бер йыл эсендә карап өлгөрә.

Срогы сығыу сәбәпле административ яуаплылыкка тарттырыу эшен туктатыуҙы һораған ходатайство

2. «Аңлатмала» протоколдағы хаталарға һәм процессуаль бозоуҙарға күрһәтергә

Полиция бүлегендә һезгә бирелгән бөтә документтарҙы иғтибар менән тикшерегеҙ һәм барлык хаталарҙы һәм ысынбарлыҡты үзгәртеп күрһәтеүҙәрҙе билдәләгеҙ. Уларҙы «Аңлатмала» күрһәтегеҙ, бындай протоколдар һәм рапорттар

дәлилләү документы буларак кулланыла алмауына
һылтанығыз.

Әгәр КоАП-тың 28.2 статьяһының 2-се өлөшөндә
һанап үтелгән мәғлүмәттәр протоколда юк икән,
был унда етди етешһезлектәре булыуын күрһәтә.
Бынан тыш, законды бозоп алынған дәлилдәрҙе
кулланыу тыйыла.

Статья 28.2 КоАП. Протокол об административном правонарушении

КоАП-тың 28.2 статьяһы. Административ хокук бозоу протоколы

2. Административ хокук бозоу протоколында уның
төзөлөүөнөң көнө һәм урыны, протокол
төзөүсенең вазифаһы, фамилия һәм инициалдары,
административ хокук бозоу эше кемгә карата
асылған — шуның фамилияһы, исеме, атаһының
исеме, әгәр ҙә шаһиттар һәм зыян күреүселәр бар
икән, уларҙың йәшәү урыны адрестары,
административ хокук бозоуҙың кылынған ваҡыты
һәм вакифаһы, ошо административ хокук бозоу
өсөн каралған Кодекс статьяһы йә Рәсәй
Федерацияһының субъект законы, эш кузғатылған
физик шәхестең йә юридик шәхестең законлы
вәкиленең аңлатмаһы, эште хәл итеү өсөн башка
кәрәкле мәғлүмәттәр **күрһәтелә**.

РФ-ның КоАП-тың 26.2 статьяһы. Дәлилдәр

3. Әгәр ҙә административ хокук бозоу эше
буйынса дәлилдәр, шул иҫәптән дәүләт контролен
(надзорын) һәм муниципаль контролен бойомға
ашырыу һөҙөмтәләре, *законды бозоу юлы менән
алынһалар*, уларҙы кулланыу тыйыла.

Суд эште полицияға кайтарырлык йә бөтөнләй
туктата алырлык бозоуҙар миҫалдары:

- административ хокук бозоу протоколында һеззең култамғағыз юк — аҙағында йә «хокуктарҙы аңлатыу» графаларында. һәммәһе өс графа каршыһында кулланмағыз булырға тейеш: хокуктарымды аңлаттылар, протокол менән таныштым/йә култамғань куйырға баш тарттым, протокол күсермәһен кулыма алдым (*Санкт-Петербург калаһының Киров район судының 26.11.2020 N 5-1845/2020 эше буйынса карары*);
- протоколға индерелгән төҙәтмәләр каршыһында һеззең култамғағыз юк (*РФ Юғары судының 10.12.2018 N°58-АД18-7 карары*);
- протокол һез булмағанда төҙөлгән, уның турала яҙма юк («яуаплылыкка тарттырылған кеше булмағанда төҙөлгән») (*Калининград калаһының Мәскәү район судының 24.12.2020 N 5-642/2020 эше буйынса карары*);
- эш материалдары эсендә яткан протокол полиция тарафынан һезгә бирелгән протокол күсермәһе менән тап килмәй, — мәсәләһ, унда статьяның башка өлөшө күрһәтелгән (*Ярослав өлкәһенең Углич район судының 18.01.2021 N 5-1/2021 карары*);
- башка хаталар — мәсәләһ, протоколда башка кеше күрһәтелгән, протоколды бер полиция хеҙмәткәре тултыра башлаған һәм уның башында үҙенең исемен күрһәткән, а култамғань башка хеҙмәткәр куйған.

Һез ошондай хаталарға кағылышлы аңлатмалар һәм ялыуҙар **өстәмәләре шаблондарын** куллана алаһығыз.

Бөтөн хаталарзың ға эште туктатыуға килтермәүе мөмкин. Протоколдың етешһезлектәре эш каралған вақытта төзәтерлек булһа, шулай ук КоАП-тың 28.5 һәм 28.8 статьялары буйынса тәғәйенләнгән административ хокук бозоу протоколын төзөү срогы һәм протоколды судка ебәреү срогы үтәлмәһә, был етешһезлектәр әһәмиәтле тип һаналмай.

3. Яклау шаһиттарын йәлеп итеү

Һезҙе кулға алыузың шаһиттарын табырға тырышығыз — улар һезҙең үзегеҙеҙҙе тыныс тотоуығыз, социаль дистанцияны үтәргә тырышыуығыз, юлдың транспорт йөрөгән өлөшөнә сыкмауығыз һәм бер нисек тә йәмәғәт тәртибен бозмауығыҙҙы күһәтеүселәр булырға тейеш. Алдан шаһиттарға һорауҙар әзерләгеҙ. Уларҙы судка сакрыығыз. Ултырыш вақытында уларҙы һорау алыуға сакрытыу тураһында **ходатайство** бирегеҙ.

Исәпкә алығыз: ходатайствола шаһиттың тулы исеме (ФИО) һәм теркәлгән адресы күрһәтелергә тейеш, юғиһә судтың уларҙы сакрытыуы кире кағырға хокуғы бар. Шулай ук ходатайствола шаһиттың ниндәй мәғлүмәтте асыклай алыуын да язырға кәрәк.

Әгәр ҙә шаһит суд бинаһында икән, судьяның уны сакрытмаһка хокуғы юк. Исегеҙҙә тотоғоз, шаһитты сакрытмайса, ул залға инергә тейеш түгел. Әгәр ҙә ходатайствоны кире кағалар икән — бик якшы, ЕСПЧ һәм КПЧ-ға һезҙең хокуғығыҙҙы бозоу тураһында ялыу языу өсөн тағы бер сәбәп килеп сыкты.

4. Фото- һәм видеодәлилдәр йәлеп итеү

Һеҙҙе кулға алыу мәле төшөрөлгән фото йә видео табырға тырышығыҙ. Табылған фото- йә видеоматериалдарҙы мәғлүмәт йөрөтөүсегә яҙырырға кәрәк (диск йә флешкаға). Ошо мәғлүмәт йөрөтөүсене кушып, фото- һәм видеоматериалдарҙы йәлеп итеү тураһында **ходатайство** бирегеҙ. Был материалдар нимәне раҫлай икәнән ходатайствола күрһәтегеҙ (акцияла катнашмауығыҙ, йә катнашыуығыҙ һәм үзегеҙҙе тыныс тотоуығыҙ, законды үтәргә тырышыуығыҙ, юлдың транспорт йөрөгән өлөшөнә сыкмауығыҙ һәм бер нисек тә йәмәғәт тәртибен бозмауығыҙ).

Был материалдарҙың авторы суд залында булмаһа ла, һеҙ был ходатайствоны бирә алаһығыҙ. Әммә фото һәм видеоның авторы шаһит сифатында йәлеп ителһә, яҡшыраҡ буласаҡ. Ошо ходатайствоны биргәндә һеҙ, һеҙҙең яклаусығыҙ йәиһә шаһит үҙе судьяға авторҙың һеҙҙе кулға алыныу мәлендә булыуын, ошо хәлдә төшөрөүөн (ниндәй техника кулланыуын билдәләргә кәрәк буласаҡ) һәм техниканан мәғлүмәт йөрөтөүсегә фото- һәм видеоматериалдарҙы күсереп алыуға әйтергә тейеш. Ошонан һуң һеҙ йә һеҙҙең яклаусығыҙ ходатайство бирә ала. Әгәр уны кире кағалар икән — бик яҡшы, ЕСПЧ һәм КПЧ-ға ялыу яҙыр өсөн тағы бер сәбәп.

5. Яуаплылыҡты еңеләйтеүсе дәлилдер йыйырға

Митинг эштәре буйынса бөтөнләй язанан котолоу — һирәк осрай торған бәхет. Әммә язаны еңеләйтергә мөмкинлек биргән шарттар бар, мәҫәлән:

- һез яңғыз бала үстереүсе ата-әсә;
- һез инвалид;
- һезең етди ауырыуҙарығыз бар;
- һезең тәрбиәлә балалар/карт ата-әсә/инвалидтар;
- һезең эш һаҡығыз йәшәү минимумынан түбән, финанс яктан хәлдәрегез хөрт;
- һез эшһез студент.

Судка барыр алдынан ошо хәлдәргә дәлилдәр әҙерләгез: эш һаҡы тураһында справка (әгәр түбән икән), күп балалы булыу тураһында справка, ауырыу тураһында справка һб.

Ауыр финанс хәлен түбәндәге документтар менән раҫлап була:

- берҙәм һалым түләүселәр реестрынан һезең мөлкәтегезең барлығы йә юклығы тураһында мәғлүмәт биреүсе өҙөмт;
- банктағы асыҡ иҫәптәр тураһында справка;
- иҫәп асылған банктан һуңғы бер нисә ай, ярты йыл өсөн өҙөмтә;
- халыҡ хеҙмәт үзәгендә иҫәпкә бағыуығыз тураһында документ.

Ауыр финанс хәлен күрһәтеүсе дәлилдәр булғанда, штрафты законда каралған түбәнге һызыктан әҙерәк түләүҙе һорарға мөмкин. Шулай уҡ штраф урынына мәжбүри эш тәғәйенләүҙәрен һорарға мөмкин. Был бигерәк тә һезгә Рәсәй Федерацияһының Административ закон бозоу кодексының 20.2-се статьяһының 8-се өлөшөн

тарттырғалар мөһим, сөнки был осракта
минималъ штраф күләме 150 мең һум буласак.

Иҫегеҙҙә тотогоҙ — административ арест **бер
касан да** ауырлы катындарға һәм ун дүрт йәшкәсә
балалары булған катындарға, шулай ук шул ук
йәшкәсә балалары булған яңғыз атайҙарға, бәлиғ
булмағандарға, I һәм II төркөм инвалидтарына,
хәрбиҙәргә һәм хәрби хеҙмәткә саҡырылғандарға
карата кулланыла алмай. Тулы исемлек **бында**.
Әгәр ҙә һеҙ исемлектәге булған берәй категорияға
инәһегеҙ икән, үзегеҙ менән быны раҫлаусы
документтарҙың булуы мотлак (мәҫәлән,
инвалидлык тураһындағы справканың күсермәһе
йә хәрби билет).

СУД УЛТЫРЫШЫНЫҢ ДӨЙӨМ БАРЫШЫ ҺӘМ ҺЕЗҘЕҢ ХОКУКТАРЫҒЫЗ

Котлайбыҙ — һеҙ бөтә каршылыктарҙы үттегеҙ һәм
судта үз эшегеҙ буйынса тыңлауҙа ултыраһығыҙ!
Бөгөнгө көн шарттары менән баһалағанда — һеҙ
герой булдығыҙ ҙа инде. Хәҙер һеҙгә судта нимә
буласағын аңлау мөһим.

Ултырыш алдынан

Судка иң яҡшыһы 30 минутка алдан килеү һәйбәт.
Үзегеҙ менән алығыҙ:

- бөтә әзерләнгән һәм кул куйылған документтар;
- паспортты,
- ингәндә күрһәтеү өсөн сакырыу кағызын;
- кағыз һәм ручка (яңынан ходатайство/ялыу язырға кәрәк булыуы мөмкин);
- тулы зарядлы телефон (тауыш яззырыу өсөн дә).

Бер ниндәй ҙә осло һәм сәнскеле әйберҙәр, баллончиктар алмағыҙ, мәсәлән, штопорҙы ингәндә тартып алалар.

Судьяның кабинетына үтегез, сакырыуҙарын коридорҙа көтөгөҙ. Эште карауҙы оҙайтмаҫ өсөн, ултырыш башланғансы танышырға кәңәш итәбез (юғарыла язылғанды карағыҙ).

МӨҢИМ: әгәр һеҙең шаһиттарығыҙ бар икән, уларға һеҙең менән ултырыш көнөндә судка килергә һәм ултырыш барышында **залдан тышта** тороуҙары кәрәк. Әгәр шаһит бинала булһа, суд уны сакырыуҙы кире какмаясак. Әммә шаһит суд залына ходатайствоны кәнәғәтләндереп алда инһә, суд был шаһитты кире кағасак. Һеҙгә һәм һеҙҙе яклаусыға шаһит ролендә сакырыласак кешенең фамилияһын, исемен, атаһының исемен теүәл генә белергә кәрәк, ә шаһиттың үҙе менән паспорты булыуы мотлак.

Ултырыш барышында

Һеҙҙе ултырышка сакырғас та ук **диктофонды** кабызығыҙ. Судтың рөхсәтенән башка ла һеҙең тауыш яззырырға хоҡуғығыҙ бар (Административ закон бозоу кодексының 24.3-сө статьяһы, 3-сө өлөшө). Суд залында тик фото һәм видео төшөрөү

өсөн генә рөхсәт кәрәк (бының өсөн язма рәүештә ходатайство бирергә кәрәк).

Судка **«хөрмәтле суд»** тип өндәшергә кәрәк. Һораузарға яуаптар һәм аңлатманы басып бирергә кәрәк. Үзегеҙҙе тыныс тотоғоз, судьяға хөрмәт менән өндәшегеҙ, тик ярамһаҡланмайса — һеҙҙең бер ниндәй ҙә ғәйебегеҙ юҡ.

Ултырыш судьяның ниндәй эш каралыуы тураһында иғлан итеүе менән башлана. Шунан судья һеҙҙең шәхесте асыҡлаясаҡ һәм паспорт күрһәтеүегеҙҙе һораясаҡ, ә бынан һуң һеҙҙең хокуктарығыҙ һәм бурыстарығыҙ тураһында аңлатасаҡ һәм тейешле документта кул куйырға тәкдим итәсәк.

Эштең материалдарын карауға күсер алдынан судья һеҙҙән кире **кағыу** (теләмәйһегеҙ) һәм **ходатайстволар** (теләйһегеҙ) тураһында һораясаҡ. Әгәр ҙә һорамаһа, үзегеҙ инициатива күрһәтегеҙ һәм белдерегеҙ, судка күсермәһен тапшырығыҙ. Хатта кире какһалар ҙа, уны эшкә беркетергә бурыслылар, был киләсәктә эште яңынан карауға биреүҙә мөһим. Әгәр ҙә судья быны эшләмәй икән (бәхеткә, был һирәк осрай), апелляциян ялыуҙа быны мотлак билдәләп куйығыҙ. Әгәр был хәл апелляциян судта булһа, "кире кағылған» ходатайстволарҙы суд ултырышынан һуң канцелярияға тапшырырға кәрәк, шулай уҡ суд председателенә ирекле формала ялыу язырға кәрәк.

Иң беренсе сиратта **яклаусыға рөхсәт** (әгәр ул булһа) алыу өсөн **ходатайство** һәм эш материалдары менән танышыу өсөн (әгәр алдан таныш булмаһағыҙ) ходатайство бирергә кәрәк. Шунан башка ходатайстволарҙы бирегеҙ (прокурор саҡырыу, һорау алыуға полиция

хезмәткәрзәрен сакырып алыу, яклаусы яғынан шаһиттар сакырыу, фото/видео беркетәү). Әгәр судья алдан ғәйепте еңеләйтеүсе шарттар тураһында һорамана, быны үзегеҙ хәбәр итегеҙ һәм дәлилдәрҙе беркетәүгә ходатайство бирегеҙ.

Ниһайәт, суд эш материалдары менән таныша башлаясак. Судья, ғәзәттәгесә, үҙендә булған документтарҙан иң мөһим өлөштәрҙе тиз генә укып ишеттерәсәк. Бынан һуң судья һеҙҙән үз ғәйебегеҙҙе танийғыҙмы, тип һораясак. Ныклы итеп **«Юк, танымайым»**, тип яуап бирегеҙ.

Исегеҙҙә тотогоҙ — касан булһа ла һеҙ судьянан эштә булған материалдар менән яңынан карап сығыуығыҙы һорай алаһығыҙ.

Бынан һуң судья һеҙгә хәлдәрҙең нисек булыуын һөйләргә мөмкинселек бирәсәк. **Булған вакиға буйынса үзегеҙҙең версияны**, әҙерләгән язма аңлатмаға ярашлы, көр тауыш менән теүәл итеп һөйләгеҙ. Әгәр һеҙҙең эш буйынса яуаплылыҡты еңеләйтеүсе шарттар булһа, бының турала шунда ук хәбәр итегеҙ һәм дәлилдәр килтерегеҙ.

Артабан **шаһиттарҙан һорау алыу** башлана. һеҙ һәм һеҙҙең яклаусығыҙ эш буйынса һорау бирергә хокуклыһығыҙ.

Әгәр **фото йә видео** беркетәү тураһында ходатайствоға рөхсәт бирһәләр, судья уларҙы караясак һәм һеҙгә аңлатырға мөмкинселек бирәсәк. Видеоны суд залында урынлашкан экранда караясактар. Йыш кына судтар видеоматериалды карауға «техник мөмкинлектәр» булмауға һылтанып карауҙан баш тарталар. Әгәр һеҙгә судтың видеодәлилдәр менән танышыуы бик мөһим икән, һеҙ үзегеҙ йә яклаусығыҙ үҙе менән ноутбук килтерә алаһығыҙ.

Киләһе этапта һез һәм һезҙең яклаусығыз ишетелгәндәр буйынса үзегеҙҙең фекерегеҙҙе белдереүгә хокукығыз бар, судтан эштең капма-каршылыктарын, шаһиттарҙың һөйләүендә кайһы бер дөрөслөккә тап килмәгән деталдәрҙе йә һезҙең ғәйепһез булыуығыҙҙы күрһәткән факттарҙы иғтибарға алыуын һорай алаһығыз. Һез махсус рәүештә суд иғтибарын эшкә беркетелгән материалдарға йүнәлтә алаһығыз.

Эш материалдарына, шаһиттарға һәм беркетелгән материалдарға һылтанып, һезгә тағылған ғәйепкә карата үз фекерегеҙҙе әйтә һәм уның дәлилһез булғанына ышаныуығыҙҙы белдерә алаһығыз. Сығыштың һуңында законды бозоуҙың булмауына һылтанып, эште туктатыуҙарын һорарға кәрәк.

Бынан һуң эште карау бөтә һәм судья карар сығарыу өсөн тәнәфес иғлан итә. Тәнәфес бик оҙак булыуы мөмкин. Тәнәфестән һуң судья карарҙы иғлан итә.

Исегеҙҙә тотогоҙ: судья, бәлки, һезгә бөтә процесс барышында һүҙ бирмәүе мөмкин. Бөтөнләй.

Йәғни, судья ниндәй эш тыңланыласағын иғлан итә лә шунда ук кәңәшмә бүлмәһенә юлланасак. Эйе, был бик тупаф процессуаль закон бозоу һәм апелляцияға биреү өсөн айырым сәбәп булып тора. Тик һуңынан ходатайство бирергә йыйыныуығыҙҙы дәлилләү еңел булһын өсөн, был осрақта суд ултырышынан һуң шунда ук канцелярияла председатель исеменә судьяға ялыу язырға кәңәш итәбез. Бына яҡынса текст (кулдан да язырға мөмкин)

Шундай судка

ФИО кемдән

Датаһы, ваҡыты РФ Административ Хокук
Бозоузар Кодексының_____ статьяһы буйынса мине
административ яуаплылыкка тарттырыу эше
буйынса ултырыш үтте. Бөтә ултырыш барышында
судья _____ (ФИО) миңә һүҙ бирмәне, минең
язма аңлатмаларымды, полиция хеҙмәткәрҙәрен
һорау алыу, прокурор саҡырыу тураһында
ходатайстволарҙы кабул итмәне. Судья шунда ук
кәңәшмә бүлмәһенә китте. Саралар күреүегеҙҙе
һорайым.

Датаһы, култамғаһ

NB: Судьяға каршы ялыу биреү

Кызғаныска каршы, кайһы бер осрактарҙа
судьялар кысҡыра һәм үзҙәрен яракһыз тота.
Бында бер ниндәй ҙә куркыныс юк: яуап бирмәгез,
яуап итеп кысҡырмағыҙ, эмоцияларға
бирешмәгез. Һеҙгә бары тик ултырышта
катнашыусыларҙы тыныс кына тыңларға,
һорауҙарға яуап бирергә кәрәк. Иҫегеҙҙә тотогоҙ,
һеҙ процесты аудиоязмаға яҙырып бараһығыҙ, ә
этик нормаларҙы бозоп әйтелгән бөтә һүзҙәр
агрессорға каршы кулланыла ала. Ултырыштан
һуң һеҙ төбәктең квалификация коллегияһына
судьяға каршы ялыу яза алаһығыҙ. Әгәр һеҙгә һүҙ
бирелмәһә, был хакта ла ялыу язырға кәрәк.
Ялыуҙарға процестың аудиоязмаһын флешкала
йәки дискта кушығыҙ. Ялыу шаблоны бында, уның
күсермәһен судьялар советына, суд рәйесенә һәм
административ хокук бозоузар буйынса судьялар
коллегияһына ла бирергә мөмкин. Һорауҙар
булһа, беҙгә язығыҙ ошо электрон адрес буйынса
язығыҙ: legal@ovdinfo.org. Тик шулай ғына беҙ
һеҙҙең менән судтарҙа мәҙәниәт кимәлен
күтәреүгә һәм үз-ара ихтирамды күбәйтеүгә
булышлыҡ күрһәтә аласакбыҙ.

Карарҙы нисек алырға

Карар иғлан ителгәндән һуң, суд яклаусыға һәм йәлеп ителгән кешегә бирелгән күсермәләргә әзерләргә бурыслы — уларҙы көтөп, алыу тураһында култамға куйырға кәрәк. Әгәр суд күсермәһен шунда ук эшләп өлгөрмәһә, уны һезгә почта аша ебәрәләр. Был осрақта апелляция срогы (10 көн) почта аша документ алған көндән алып иҫәпләнә. Һез теркәлеү адресынан башка билдәле бер адрес буйынса карар ебәрәү тураһында язма рәүештә үтенес менән мөрәжәғәт итә алаһығыҙ.

Әгәр ике аҙнанан ашыу ваҡыт үтеп тә, карар ебәрелмәһә, суд канцелярияһына шылтыратып, үзегеҙ тураһында иҫегеҙгә төшөрөгөҙ.

ЯЗА

Әгәр һезгә штраф тәғәйенләнгән, уны карар көсөнә ингәндән алып 60 көн, йәғни апелляция ваҡытынан алып, эсендә түләргә кәрәк. Тулырак бында.

Әгәр кулға алыу тәғәйенләнгән, һезгә шунда ук суд залында кулға аласаҡтар. Кулға алынған осрақта ғәмәлдәрегеҙ тураһында тулырак **бында** укығыҙ.

Әгәр мәжбүри эштәр тәғәйенләнгән, был хата — Конституция судының туранан-тура **аңлатмаһы** бар. Был осрақта мотлак рәүештә инкар итеү ғаризаһын языр кәрәк (обжаловать), сөнки апелляцияла еңеү мөмкинлегә юғары. Безҙең апелляцияон ялыу шаблонында (аҫта) был осраҡка текст бар.

АПЕЛЛЯЦИЯ

Әгәр һез кулға алынған булһағыз, зинһар, апелляция тураһында айырым **инструкция** укығыз.

Апелляция — еңелгәндән һуң, система һезгә икенсе мөмкинселек бирә торған этап. Әммә ысынында апелляция стадияһында уйын яңы башлана ғына. Һезҙең еңеү мөмкинселегез ныҡ арта, ә еңелеү (йәғни беренсе инстанциялағыға карағанда күберәк яза алыу) мөмкин түгел. Шуны иштә тоттоғоз: апелляция ялыуҙарын төҙөү — ЕСПЧ һәм КПЧ күзлегенән карағанда иң мөһим сара.

Ялыу, район суды карары тапшырылғандан йәки почта аша алынғандан һуң, **10 тәүлек эсендә** бирелә. Әгәр карар почта аша килһә, ә һез уны 7 көн эсендә алмаһағыз, ул 7 көн үткәндән һуң иҫәпләнә башлай.

Без һезгә ялыу әҙерләүҙә ярҙам итергә әҙербез. Бының өсөн ошо **анкетаны тултырыуы һорайбыз. Тултырылғандан һуң без һезҙең менән электрон почта аша бәйләнешкә инербез һәм әҙер ялыу ебәрербез. Анкетаны 10 көнлөк срок тамамланыр алдынан тултырыу яҡшыраҡ — ни тиклем иртәрәк булған һайын, яҡшыраҡ.**

Әгәр ялыуыҙы үзегеҙ төҙөргә теләһегеҙ, шаблон **бында**. Һары төҫ менән үз аллы тултырырға кәрәкле урындар билдәләнгән.

Безҙең ялыу варианты «Мемориал» Хокук һаклау үзәге юристары ярҙамында махсус рәүештә КПЧ-ла ялыу перспективаларын иҫәпкә алып әҙерләнгән. Унда полиция хеҙмәткәрҙәрен һорау алыу өсөн сақырыу тураһында ходатайство һәм

прокурорҙы саҡырыу тураһында ходатайство
кушылған да инде.

Бынан тыш, һеҙ түбәндәге документтарҙы әҙерләй
һәм бирә алаһығыҙ:

- программа максимум буйынса башка
ходатайстволар, йәғни беренсе инстанцияға
әҙерләгән шул ук документтар, тик был осрақта
адресаты — апелляция инстанцияһы судына.
- башка өстәмә дәлилдәр. Карарҙың күсермәһен
кушырға кәрәкмәй.

Пошлина түләргә кәрәкмәй.

Әгәр 10 көн эсендә тулы ялыу әҙерләргә
өлгөрмәһегеҙ, кыскаһын ғына булһа ла (**шаблон**)
ебәрегеҙ, ә өстәмәләргә артынан кушып ебәрегеҙ
йәки ултырышка килтерегеҙ.

Нисек ялыу бирергә

Ялыу беренсе инстанцияла — карар сығарған
судына бирелә. Ялыуҙың өскө өлөшөндә (шапкала)
һул яктан беренсе инстанция судының исеме, ә
уң яғында — апелляция инстанцияһы судының
исеме яҙаһығыҙ. Мәскәүҙә был Мәскәү Кала
Суды, ә Силәбелә Силәбе өлкә суды, һәм башка
шундайҙар. Артабан документтың башында ғариза
биреүсенең тулы исем-шәрифен һәм уның
йәшәгән урынын — хаттар килә торған адресы
яҙығыҙ. Шул адреска апелляцияны карауға
саҡырыу тураһында повестка киләсәк.

Ялыуҙы түбәндә яҙылған ысулдар аша бирергә
мөмкин:

- Рәсәй почтаһы аша хат эстәлегә исемлегә менән заказ хаты ебәрергә. Опишта «ФИО-ның фәлән судтың фәлән һанлы эше буйынса карарына апелляция ялыуҙары» тип күрһәтергә кәрәк;
- карарҙы сығарған район судының экспедицияһына килтерергә. Ике данала килтереү кәрәк — бер данаһы тапшырыла, икенсәһенә кабул итеү тураһында штамп куйыла (был суд канцелярияһы штампы, унда ялыуҙы кабул иткән кешенең вазифаһы һәм тулы исеме, ялыуҙы кабул итеү ваҡыты һәм датаһы күрһәтелергә тейеш). Штамплы экземпляр һезҙең ялыуҙы ваҡытында биреүегеҙҙе иҫбатлау өсөн кәрәк. Судка барыр алдынан шылтыратып, экспедиция эшләйме-юкмы икәнән асыҡларға кәрәк. Әгәр юк икән, ялыуҙы шул ук юғары суд экспедицияһына килтерергә мөмкин.

Ултырыш касан тәғәйенләнергә?

Бер нисә аҙнанан һуң (йәки айҙан һуң) һезгә теркәлеү адресына йәки ялыуҙа күрһәтелгән хат-хәбәр адресына повестка килергә тейеш. Әгәр телефонығыҙҙы яҙған булһағыҙ, судтан шылтыратып, ултырыштың көнөн һәм ваҡытын телдән хәбәр итә алаһар.

Әммә бында ла «диверсиялар» булыуы мөмкин — белдереү ултырыштан һуң килеүе йәки бөтөнләй килмәүе мөмкин.

Без ултырышта мотлак катнашырға кәңәш

итәбез. Хәлдәр унан да хөртөрәк булмаяһа — апелляция судының беренсе инстанцияға карағанда күберәк яһа тәғәйенләргә хоҡуғы юҡ, ә быһа хәлегезҙең яҡшырыу мөмкинлегә бик ҙур. Шуға күрә хатта тейешле белдереү булмаһа ла, әүҙем эш итергә һәм судтың көнөн һәм ваҡытын

үзегезгә асыктарға кәңәш итәбәз. Ысулдар үрзә язылған.

Ялыузы карав

Апелляция инстанцияһы эште өр-яңынан карай. Суд эштең бөтә материалдарын яңынан карап кына калмай, уға хатта өҫтәмә дәлилдәр һәм аңлатмалар за бирергә мөмкин, шаһиттар за үз күрһәтмәләрен аныклай ала. Өҫтәмә аңлатмалар һәм дәлилдәр ярзамында һез беренсе инстанция судының ғәйепле булыуығыз тураһында һығымталарын кире каға алаһығыз йәки дәлилдәр араһындағы капма-каршылыктарҙың бөтөрөлмәгәнлеген күрһәтә алаһығыз.

Икенсе инстанция суды район суды карарын үзгәртмәйенсә калдырырға, йә эште туктатып, уны ғәмәлдән сығарырға, йә эште кабаттан карав өсөн кире ебәрергә карар сығара ала.

Мин апелляцияны вакытында бирмәй калдым

Апелляция ялыуын биреү срогын кабаттан тергезеп карарға мөмкин. Бының өсөн кисерерлек сәбәп булырға тейеш, әммә закондар за бындай сәбәптәрҙең анык исемлеге юк. Йыш кына судтар срокты махсус сәбәпһез за тергезә, шуға күрә һәр хәлдә бәхетте һынап карар кәрәк.

Кисерерлек сәбәптәрҙең миҫалдары:

- Һезгә беренсе инстанция судының вақыты һәм көнө тураһында хәбәр итмәгәндәр;
- Суд карарын билдәләнгән вақыттан оҙағырак сығара, йәки ул Һезгә ебәрелмәгән;
- Карарҙы Һез үзегеҙ күрһәткән адрес буйынса түгел, ә башка адреска ебәргәндәр;
- Ауырыу йәки ярҙамһыҙ калыу осрактары;
- Төрлө ғаилә хәле сәбәптәре;
- Тәбиғи шарттар һәм башка сәбәптәр.

Апелляция өсөн сроктарҙы тергезеү тураһындағы ходатайство өлгөһө **бында**.

Әгәр Һезгә карата кулға алыу карары сығарылған һәм Һез ялыу биреү вақытын спецприемникта булыуығыҙ аркаһында калдырып ебәргән булһағыҙ, махсус ходатайство **бында**.

Ходатайствоға Һез срокты ни өсөн үткәреп ебәргәнегезҙе раҫлаусы төрлө документтар өҫтәргә кәрәк. Ходатайство һәм апелляция ялыуын беренсе инстанция судының экспедицияһына ебәрергә йәки почта аша хат эстәлегә исемлеге менән заказлы хат ебәрергә кәрәк.

Апелляциянан һуң нимә була?

Әгәр апелляция Һезҙе ғәйепле тип табылған карарҙы көсөндә калдырһа һәм Һез уға артабан ялыу бирергә теләһәгез, ике вариант бар:

- шунда ук кеше хокуктары буйынса Европа Судына ялыу бирергә;
- тағы ла ике суд инстанцияһын — ике кассацияны — үтергә һәм БМО-ның Кеше хокуктары буйынса комитетына (КХК) мөрәжәғәт итергә.

Без 2022 йылдың 16 сентябренә тиклем булған хокуктарҙы бозоуҙар хақында Кеше хокуктары буйынса Европа Судына мөрәжәғәт итеү урынлыраҡ тип иҫәпләйбез — ә бынан һуң булған хокук бозоуҙар буйынса — КХК-ға мөрәжәғәт итергә кәңәш итәбез. Был турала тулыраҡ бында: <https://ovdinfo.legal/instruction/что-тепер-s-espch-i-kakie-alternativy>. КХК-ға ялыу яҙыусылар өсөн кассация инстанциялары аша үтеү тураһында инструкциялар шул ук һылтанмала.

КХЕС-КА ЯЛЫУ БИРЕҮЕ ШАРТТАРЫ

Без 2022 йылдың 15 сентябренә тиклем булған бозоуҙар буйынса **КХЕС-ка ялыу ебәреүҙе дауам итәбез.**

Европа судына ялыу ебәреү мөмкинлеген булһын өсөн, Рәсәй суд системаһында ғәҙелеккә ирешеү мөмкинлектәрен тулыһынса файҙаланырға кәрәк. Был беренсе инстанция судының карарын алғандан һуң уны апелляция судына ялыу биреүҙе аңлата, һәм унда һеҙҙең хокуктарығыҙ бозолоу тураһында аргументтарҙы асыҡ белдерергә кәрәк. КХЕС-ка ялыу ебәреү өсөн **4 ай** ваҡыт бар.

КХЕС-ка нисек ялыу бирергә

Без ярҙам итәсәкбез. Бының өсөн һеҙгә беренсе инстанция судының эш материалдары менән

кабаттан танышырға кәрәк — һәр битен якшы сифатта фотога төшөрөргә, текст якшы күренгән булырға тейеш, һәм кадрзың күп өлөшөн канцелярия өстәле йәки кулдар биләмәһен. Ялыу ебәрәү менән ярзам кәрәклегең теркәп, безгә espch@ovdinfo.org электрон почтаға язығыз, (фотографияларзы ебәрергә кәрәкмәй!). Ялыу ебәрәү срогы тамамланыуға кәмендә бер ай калғанға тиклем (һуңғарак түгел) безгә мөрәжәғәт итеүҙе һорайбыз — юристарға етерлек вакыт булһын өсөн. Һеҙ һуңыраҡ мөрәжәғәт итһәгеҙ ҙә, без ярзам итергә тырышасакбыз, әммә вакыт күберәк булғанда — һөҙөмтәләр якшыраҡ буласак.

Нисек танышырға:

1. Апелляциянан 3-4 азна үткәс, беренсе инстанция судына шылтыратып, эш материалдары апелляциянан һуң кайтыуы-кайтмауы хақында белешегеҙ. Әгәр кайтһа, секретарь аша эш менән танышыу өсөн дата һәм вакыт тураһында килешегеҙ. Был мөһим — шундай килешеүһеҙ һеҙҙе индермәүҙәре ихтимал.

2. Беренсе инстанция судының административ хокук бозоуҙары буйынса канцелярияһына килегеҙ (кайһы бер судтарҙа шундай канцелярия юҡ һәм барлык эштәр еңәйәт эштәре буйынса канцелярияла була, был ғәҙәти хәл).

4. Унда һеҙҙең эшегеҙ номерын, исем-шәрифегеҙҙе, шулай уҡ һоралған башка мәғлүмәттәрҙе тапшырырға кәрәк, унан һуң танышыу формаһын тултырырға кәрәк (кайһы бер урындарҙа танышыуҙан һуң ғына тултырыуҙы һорайҙар).

4. Форманы тултырғас, һезгә эш материалдарын бирәсәктәр. Эштең һәр битен (һәр бер кағызын, аҙағынан башына тиклем, эштең тышка битен дә) фотога төшөрөгөз, бер фотография — эштең бер битен тулыһынса (хатта ул бит тулыһынса тултырылмаған хәлдә лә). Бөтә фотолар сифатлы, анык күренгән, болғанған булмаҫка тейеш, был язылғанды яҡшы укып булһын өсөн бик мөһим.

Әгәр һезгә 18 йәш тулмаған икән:

Әгәр һез әле бәлиғ булмағанһығыҙ икән, эште карау процедураһы ғәҙәтиҙән бер аҙ айырыла:

1. һезең эшегеҙ Бәлиғ булмағандар эштәре һәм уларҙың хоҡуҡтарын яклау буйынса район комиссияһы тарафынан караласак. Район суды менән төп, һәм моғайын, мөһим айырма шунда: комиссия ултырышында мотлак рәүештә прокуратура вәкиле катнашасак. Ҡалған процесс ғәҙәти эшкә окшаған.

Бәлиғ булмағандар эштәре һәм уларҙың хоҡуҡтарын яклау буйынса район комиссияһының қарарын яңынан карау өсөн ялыу 10 көн эсендә комиссия урынлашқан район судына тапшырыла! (был мөһим!)

2. Киләһе айырма һезҙе ялыу язып мөрәжәғәт итеү этабында көтә. Район судында Бәлиғ булмағандар эштәре һәм уларҙың хоҡуҡтарын яклау буйынса район комиссияһының қарарына ялыу биргәндән һуң, тағын бер стадияны үтергә кәрәк. Ялыу шулай ук 10 көн эсендә юғары судка бирелергә тейеш. Йәғни, һезең эшегеҙ өс инстанцияла караласак. Икенсе ялыу языу этабы һис шикһез кәрәк, был этапты үтмәйенсә, Кеше Хоҡуҡтары буйынса Европа Судына ялыу менән ғариза язып булмаясаҡ.

P. S.

Тәкдим ителгән стратегия ОВД-Инфо-ның Рәсәй судтарында кулга алынғандар өсөн еңеү перспективаһы булдыра. Был тәкдимдәр Кеше Хокуктары буйынса Европа Судында еңеү мөмкинлеген арттырыуға йүнәлтелгән.

Ысынында иһә, һәр бер айырым осрак бик күп нескәлектәрҙән тора, шул иҫәптән тактик максаттарға карата судта үз-үҙеңде тоту варианттары ла бихисап. ОВД-Инфо Денис Шедовка һәм Кирилл Коротеевка консультациялар һәм юридик тәкдимдәрҙе эшләүҙә үз өлөшөн индергәндәре өсөн зур рәхмәттәрен белдерә. Тексттағы барлык юридик хаталар һәм судта үз-үҙеңде тоту өсөн тәкдим ителгән стратегия ОВД-Инфо намысында кала.

Әгәр һез үзегеҙҙең кулга алыныу һәм суд тәжрибәһе менән info@ovdinfo.org адресына язып, бүлешһәгеҙ, беҙ сикһеҙ рәхмәтле булыр инек, ошонда беҙҙең [хезмәтебеҙҙең файҙаһын баһалай алаһығыҙ](#).